

EMLÉKHELYEK

Kossuth 1849. évi kápolnai imája

Tévhittek és a valóság

A múlt történéseinek felfejtése, értelmezése felelősségteljes feladat, többszintű forráskezelést, adatfeldolgozást igényel. Ezt mutatom be a következőkben az OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtára szöveges és képi dokumentumai alapján. A forradalom és szabadságharc 170. évfordulója kapcsán a könyvtárban kiállítást rendeztem *Jottányit se 48-ból! Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc emlékezete*¹ címmel, betekintést nyújtva a Plakát- és Kisnyomtatványtárban található, kb. 1600 darabos 1848–1849-es gyűjteménybe, egyúttal a vonatkozó képes anyagba. Az anyagegységben számos dokumentumtípus (szabályzat, törvényjavaslat, tudósítás, körirat, körlevél, szónoklat, jegyzék, kiáltvány, manifesztum, proklamáció, hadparancs, hadi jelentés stb.) található, sőt, még vers és imaszöveg is. A források közül most egyet emelek ki: a *Kossuth Lajos kápolnai imáját*, amelyet a tévhit szerint Kossuth a kápolnai csatában, 1849. február 26–27-én elesettek sírhalma felett mondott el az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökeként. Kossuth nevében gyakran adtak ki hamisított iratokat. Ez az ima, széles körű ismertsége ellenére sem tekinthető hiteles történelmi forrásnak. Bár sosem hangzott el, többféle – szöveges és képi – dokumentum is megörökíti, amelyek fontos szerepet töltek, töltenek be a Kossuth-kultusz ápolásában. A következőkben ezek történelmi hitelét kétségbe vonva azt veszem górcső alá, hogy a „tényleges valóság” és a művek által képviselt „fiktív valóság”² miként zárja ki egymást e dokumentumok esetén, mégis miért tekinthetők megkerülhetetlen történelmi forrásnak! Részletesen vizsgálom az ima keletkezési körülményeit, mai napig ható üzenetét, miként formálja a múltból, a csatáról és Kossuth Lajos személyéről alkotott képünket. Az egyes szöveg- és képváltozatok összevetése a forráskutatás és -kritika izgalmas területét nyújtja.

AZ IMA KELETKEZÉSE, A SZÖVEG HITELESSÉGÉNEK KÉRDÉSE

Kápolnánál 1849. február 26–27-én a Dembinski vezette sereg vereséget szenvedett Windisch-Grätz – a császári és királyi hadsereg fővezére – csapataitól. Windisch-Grätz túlértékelte a csatát, és így jelentette az eseményeket Bécsnek: „A lázadó csordákat, melyeket Kápolnánál iszonyú mennyiségben találtam fel, szétvertem és nagyrészt megsemmisítettem [...]” (Alfred zu Windisch-Grätz herceg, tábornagy jelentése az uralkodónak a kápolnai csatáról, Kápolna, 1849. február 27.)

A hagyomány szerint Kossuth Lajos az ütközet után a csata helyszínére utazott, s ott imát mondott a több száz elesett honvéd frissen hantolt sírhalma felett. A kápolnai ima a kérőimák egy típusa, az imádkozó Isten kegyelmét, békéjét kéri az elhunytakra. A pateti-

1 A tárlat (2018. március 5.–2019. február 3.) a korabeli és eredeti, köztük számos kevésbé ismert dokumentumon keresztül adott betekintést az 1848–49-es eseményekbe 1848. március 3-tól, Kossuth felirati javaslatától 1849. október 6-ig, a megtorlásig. A kiállítás bemutató oldala elérhető itt: <http://www.oszk.hu/kiallitasok/jottanyitse-48-bol>

2 Török László: Fiktív valóság – tényleges valóság. „Hazugságok” Hérodotosznál. Ókor 2017/4. sz. 16.

kus stílust a költői képek, alakzatok, a gyakori jelzőhasználat és a hangutánzó szavak teszik még érzékletesebbé. Az egyik legkorábbi, Kaposváron nyomtatott változatot idézem:

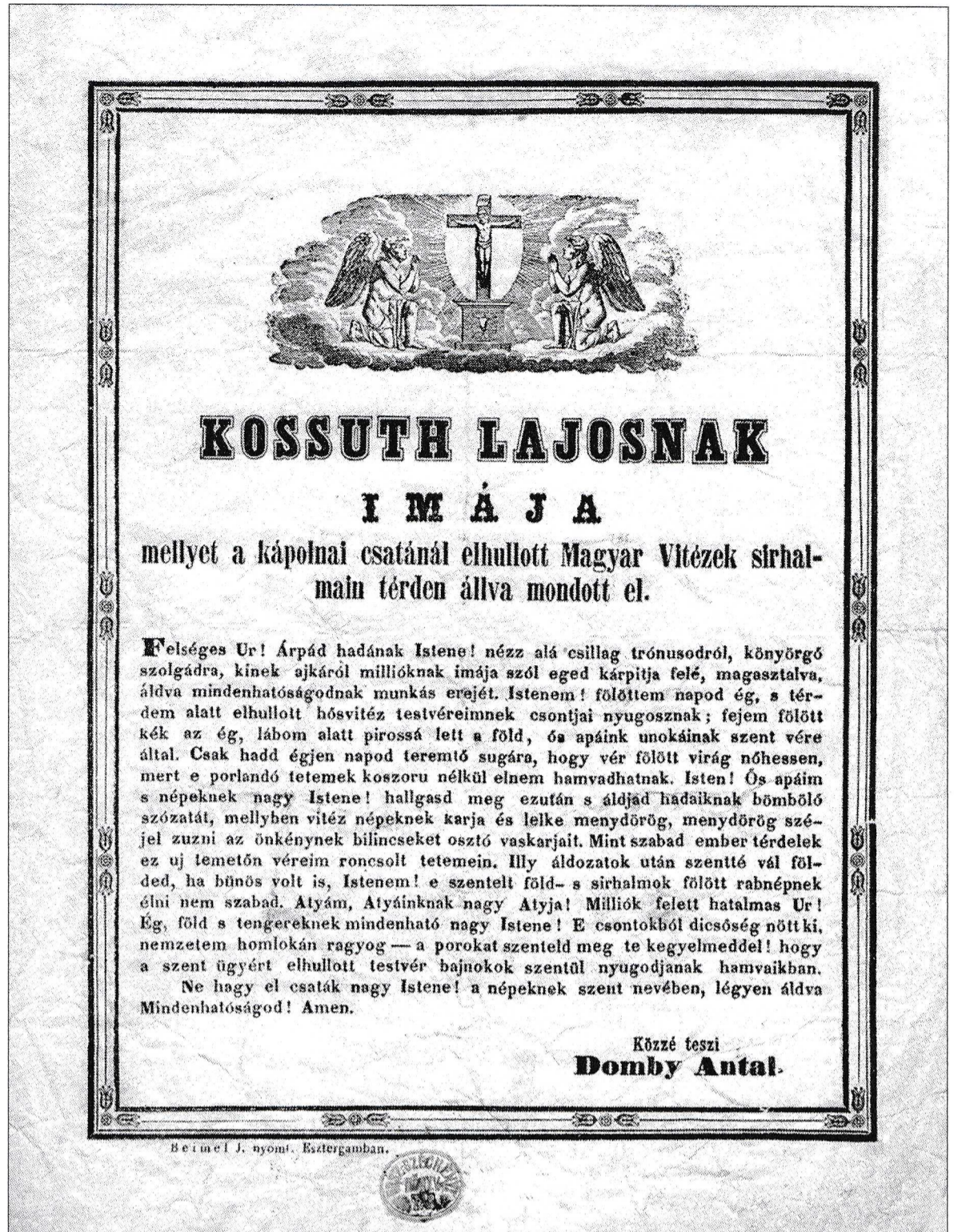
„Felséges Úr! Árpád hadának Istene! nézz alá csillag trónusodról könyörgő szolgálóra, kinek ajkáról millióknak imája száll eged kárpitja felé, magasztalva áldani mindenhatóságodnak munkás erejét.

Istenem! felettem napod ég, térdem alatt elhullott hőseim s vitéz testvéreimnek csontjai nyugosznak; fejem felett kék az ég, lábom alatt pirossá lett a föld ős apáink unokáinak szent vére által! Csak hadd égjen napod teremtő sugára, hogy vér felett virág nőhessen, mert a porlandó tetemek koszorújuk nélkül el nem hervadhatnak!

Isten! ős apáim, népeknek nagy Istene! hallgasd meg ezután is ágyúink torkainak, bömbölő szózatát, melyben vitéz népednek lelke mennydörög, széjjelzúzni az önkény bilincseket osztó vaskarjait, mint szabad ember térdelek ezen új temetőn, véreim roncsolt tetemein. Ily áldozatok után szentté válik földed, ha bűnös volt is, Istenem.

*Szent föld, szentelt sírhalmok felett rab népnek élni nem szabad, Atyám! Atyáknak nagy Atyja, milliók felett hatalmas Úr! Ég, föld s tengereknek mindenható Istene! e csontokból már dicsőség nőtt, s nemzetem homlokán ragyog, a porokat szenteld meg te kegyelmeddel! hogy ügyért elhunylott testvér bajnokok szentül nyugodjanak hamvaikban. Ne hagyj el csaták nagy Istene! mert ha Te vagy velünk, mi el nem veszhetünk és népednek szent nevében, légyen áldva mindenhatóságod! Ámen!*³

A szöveg nem hangzott, nem hangozhatott el a temetéskor, már csak azért sem, ugyanis később íródott, mint a kápolnai csata hőseinek eltemetése. Kossuth levelezésében sincs arra utalás, hogy bármilyen imát írt volna a kápolnai csataterén elhullott hősök emlékére, és azt elmondta volna. Helfy Ignác (1830–1897) – politikus, országgyűlési képviselő, Kossuth magyarországi megbízottja – által jutott el Kossuthhoz az imaszöveget is tartalmazó olajnyomat egy példánya. Kossuth ezt szépnek és hangulatosnak tartotta, de tagadta, hogy bármikor is írt vagy mondott volna imát a kápolnai hősök emlékére.⁴ Ekkoriban járt ugyan a csatater környékén, ám imát nem mondhatott, mivel a csatát az osztrák hadsereg nyerte

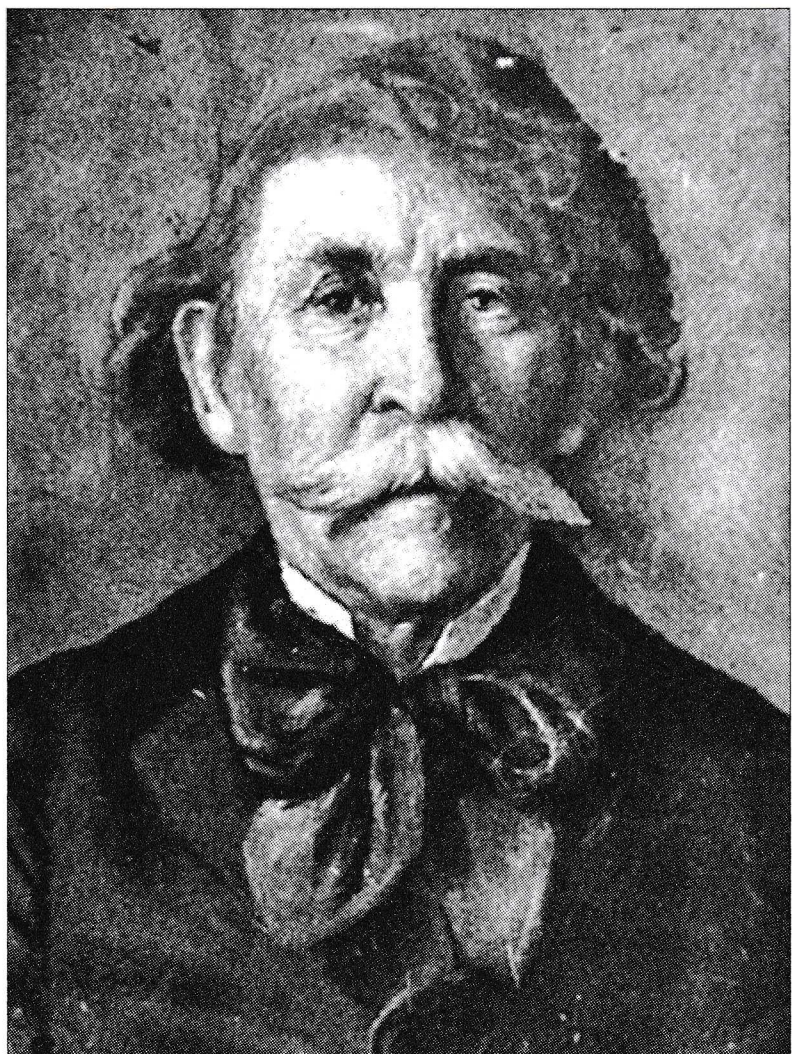
„Kossuth Lajosnak imája”
Domby Antal közzétételében
(Kny.1848.4°/85, OSZK,
Plakát- és Kisnyomtatványtár)

3 Hermann Róbert: Kossuth el nem mondott imája a kápolnai csataterén. Múlt-kor, 2018 tavasz, 19.

4 Uo. 15.

meg, így a csatater is az ő kezükön maradt, a halottak temetését is ők intézték, Kossuthot nem is engedték volna oda a csataterre.⁵ A szöveg hitelessége tehát több oldalról is megcáfолható. Mindenesetre, amíg valós írója nem leplezte le önnön szerzőségét, a közvélemény és a történeti munkák egy része hiteles Kossuth-szövegként kezelte.⁶

Ma már tudjuk, hogy az imát Roboz István (1828–1916) egykori pápai diák, jogász, publicista, 1848–49-ben Noszlopy Gáspárnak, Somogy vármegye kormánybiztosának a titkára írta Ádándon, Csapody Pál földbirtokos kastélyában, miután március 2-án *Kossuth Hírlapjában* olvasta a csata leírását (legalábbis ő ezt állította).

Roboz István

Mi ebből az igazság, mi deríthető ki Roboz István személyéről? 1828-ban született Kötcsén és 1916-ban halt meg Kaposvárott. Királyi tanácsos, megyebizottsági tag, tiszti főügyész, költő, író és újságíró, lapszerkesztő.⁷ A középiskolát a Pápai Református Kollégiumban végezte, ahol Petőfi Sándor és Jókai Mór a tanuló társai voltak. 1848-ban fejezte be a jogot. 1848 tavaszán megírta a Pápan és Veszprém megye más településein történt forradalmi eseményeket.⁸ 1848–49-ben lett Noszlopy Gáspár kormánybiztos titkára Somogyban. Az 1850-es években aktív munkatársa volt a *Pesti Naplónak*, a *Hölgyfutárnak* és a többi fővárosi lapnak. 1856-ban a kaposvári törvényszéknél vizsgálóbíró, utóbb az alkotmányos életben a megye tiszti főjegyzője lett.⁹ 1866-ban jelent meg először az általa alapított *Somogy* című politikai hetilap, amelynek szerkesztője is volt. Emellett szerkesztette a *Zala-Somogyi Közlönyt* 1862–1865-ig, a *Kaposvári Képes Naptárt* 1863–66-ra és a *Somogyi Képes Naptárt* 1863–66-ra. Költeményei, levelei, elbeszélései, rajzai s egyéb cikkei hírlapokban, folyóiratokban és évkönyvekben jelentek meg.¹⁰

Önálló művei közt említendő a *Pécsi sugárszálak* (költemények, Pécs, 1852), a *Balaton szerelme* (rege, Pest, 1856), a *Virágok albuma 1867-re* (Kaposvár, 1866), *A billikomból* (Nagykanizsa, 1878). A Somogy vármegyei Berzsenyi Irodalmi Társaság elnöke volt. Az irodalomban és közügyekben tanúsított munkájáért 1879-ben a *Ferenc József-rend lovagkeresztjével*, 1887-ben pedig *királyi tanácsossággal* tüntették ki. Budapesten hunyt el 1916. április 11-én, sírja Kaposváron a keleti temetőben van.¹¹ Haláláról a *Pesti Napló* is tudósított.¹² Iratait a Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára¹³ őrzi.

5 Uo. 13.

6 Valódi írója, Roboz István azt állította, hogy a szöveget elküldte Kossuthnak is, aki nem tiltakozott a szerzőség ellen. Uo. 15.

7 Szabó Lajos, H.: Naplók, versek, levelek a szabadságharc korából. Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 1998. 146.

8 Szabó Lajos i. m. 139.

9 Roboz István. In Új magyar irodalmi lexikon P–Zs. Főszerk.: Péter László. Akadémiai Kiadó, Bp., 2000. 1867.

10 Roboz István, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/r-A2FE9/roboz-istvan-A505E/>

11 Roboz István, <http://somogy.hu/eletrajzok/roboz-istvan.html>

12 Napi hírek. Elhunyt lapszerkesztő. Pesti Napló 1916. április 12., 8. Itt is megemlékeznek a *Kossuth imájáról*, mint Roboz legismertebb művét említik.

13 A Somogy Megyei Levéltárban Roboz István iratait a XIV. 16. fond tartalmazza.

Hogyan emlékezik maga Roboz a *Kossuth imája* című szöveg keletkezési körülményei-
re? Ennek bemutatásához több forrást, visszaemlékezést hívok segítségül.

Tóth Béla (1857–1907) újságíró, filológus, művelődéstörténész a *Mendemondák – A vi-
lágtörténet furcsaságai* (1896) című műve írása közben levélben fordult Robozhoz, hogy
írja le az ima keletkezési körülményeit. Roboz 1895. október 17-én Tóth Bélához intézett
levelében így emlékezik: „egy este 1849 márcziusában, Csapody Pál ádándi kastélyába volt
hivatalos vacsorára, melyen véletlen vendégeül Wesselényi Miklós és Kemény Zsigmond is
részt vettek. Vacsoránál a kápolnai csatáról folyt a beszéd, s Kossuth Hírlapjának erre vonat-
kozó közleményét Roboz fölolvasta a társaság előtt. Wesselényi »lelket megható felkészítést
mondott«, melynek hatása alatt írta Roboz, éjszaka szobájában, a Kossuth imát. Másnap
a reggelinél engedelmet kért, hogy fölolvashassa. Wesselényi melegen szorította meg az író
kezét, báró Kemény pedig azt mondta: »Meghatóan szép, meg kell örökíteni.« Roboz ki is
nyomatta Kaposvárott, Knezovics nyomdájában. Az ima csakhamar mindenfelé elterjedt,
s Európa minden nyelvére lefordították. Szerzője a költők szabadságával élt, midőn címül
adta művének: »Kossuth imája a kápolnai elesettek felett.«¹⁴ Tóth szó szerint leközölte Ro-
boz levelét a munkájában, hangsúlyozva, hogy „az imádság textusa sok mindenféle változá-
son ment keresztül”,¹⁵ de az általa leírt a hiteles.

A *Tabi kilátóban* *Tab és Kossuth imája* címmel a következő olvasható a keletkezésről:
„[...] Midőn 2-án a Kossuth Hírlapban este olvastuk a csata leírását, vacsora után a házigaz-
dám felkísért emeleti szobámba Kazay Miklós barátommal, s itt asztalhoz ülve írtam meg az
imát az éjjeli órákban. Másnap a reggelinél engedelmet kértem, hogy felolvashassam. Midőn
bevégeztem, a kiválóságok átöleltek és báró Kemény Zsigmond kért, hogy másolatát ő viszi
fel Budapestre, míg az eredetit én nyomtatom ki Kinezovics nyomdájában Kaposváron. Már
néhány nap múlva a honvédelmi miniszter száz- és százezer példányban megküldte az összes
táborokba. Rövid idő múlva Európa minden nyelvén le lett fordítva.”¹⁶

A Tóth Béla-féle visszaemlékezés több pontjában eltér az utóbbtól, Tóth szövege nem
ír Kemény Zsigmond pesti útjáról, aszerint az imát maga Roboz nyomattatta ki több ezer
példányban, és küldte Pestre és a szomszédos megyékbe. De semmi nem igazolja, hogy „a
honvédelmi miniszter száz- és százezer példányokban megküldte volna a táborokba”,¹⁷ aho-
gyan a *Tabi kilátóban* olvashatjuk. Az ilyen jellegű nyomtatványok terjesztése az Országos
Honvédelmi Bizottmány hatáskörébe tartozott volna, ám a fennmaradt változatok egyikén
sem szerepel arra utaló jel, hogy az imát kormányzati hirdetményként tették volna közzé.
A száz- és százezer példány erős túlzás, ugyanis a magyar honvédsereg létszáma 1849-ben
sem érte el a 200 ezer főt sem.¹⁸ Ráadásul az írástudatlanság is nagy volt a korban, ez is
ellene mond a nagy példányszámnak.

A szöveg egy ideig névtelenül terjedt, Roboz sokáig nem árulta el szerzőségét: „Az imád-
ságot névtelenül írtam s csak itt a megyében¹⁹ és ismerőseim tudták, hogy én vagyok a szer-

14 Ezernyolczszáznegyvennyolcz. Az 1848/49-iki magyar szabadságharcz története képekben. Szerk.: Jókai
Mór, Bródy Sándor, Rákosi Viktor. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Bp., 1898. 197. és Tóth
Béla: *Mendemondák. A világtörténet furcsaságai*. Athenaeum, Bp., 1896. 154–155.

15 Tóth Béla i. m. 153.

16 *Tab és Kossuth imája*. In *Tabi kilátó. Közérdekű kalendárium 1990–1991*. Közli: Bolevác József, [http://
www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/tab/tab_i_kilato_1990_1991/pages/009_tab.htm](http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/tab/tab_i_kilato_1990_1991/pages/009_tab.htm). (Ennek
forrása: Somogy, 1913. márc. 15., 1–2.)

17 Uo.

18 Hermann Róbert i. m. 17.

19 Somogy megye.

zője.”²⁰ Az önkényuralom idején, a rendőrállamban, amikor Roboz maga is bujdosott, nem lett volna tanácsos egy ilyen jellegű szöveg szerzőségével dicsekedni. Végül 1880-ban fedte fel szerzőségét, amikor egy társaságban a Köztelken²¹ a füle hallatára találgatták, ki lehetett az ima írója, és valaki azt állította, hogy egy alföldi pap az. Roboz a sajtóorgánumok közül 1880-ban a *Pesti Napló*ban – amelynek egy időben szerkesztője volt –, az *Ellenőrben*, majd más lapokban is vindikálta magának a szerzőséget.²² A *Pesti Napló* 1880. január 21-i számában, a *Különfélék (jan. 20.)* rovatban fellelhető nyilatkozat részlete: „(Nyilatkozat a Kossuth imája ügyében) A következő nyilatkozatot vettük. Hogy ki írta a Kossuth imáját, e kérdésben a hirlapi közlemények által felhíva lévén, bátor vagyok a következőkben nyilatkozni. [...] A »Kossuth miatyánkot« tehát senki más, hanem én irtam Ádándon Csapody Pál kastélyában. Fogadja stb. Roboz István, a Somogy politikai lap szerkesztője.”²³ Érdekes az ima „Kossuth miatyánk”-ként²⁴ való emlegetése, amely a többi forrásban nem fordul elő.

A *Budapest*²⁵ című politikai képes napilap 1884. február 27-ei és 28-ai számaiban a napi tárca rovatban lelhető fel Roboz kétrészes cikke: *Midőn Kossuth Lajos imáját irtam a kápolnai elestek felett Ádándon, Csapody Pál kastélyában* címmel. A kápolnai csata fordulónapja alkalmából kérte ennek közreadását. A többi forráshoz hasonlóan Roboz itt is a *Kossuth Hirlapját* vallja forrásnak a kápolnai eseményekre vonatkozóan. Azonban több dolog történelmi hitele kétségbe vonható. Valójában 1849-től, a kormány és az országgyűlés Debrecenbe költözésétől már nem indult újra *Kossuth Hirlapja*, utolsó számát 1848. december 31-én Pesten adták ki. A Debrecenben megjelenő *Hivatalos Közlöny*²⁶ tudósított a kápolnai hadi eseményről, ezt azonban szintén nem olvashatta Roboz a császári kézben levő *Ádándon*.²⁷ Mivel a megye január második fele óta a császári-királyi csapatok megszállása alatt volt, Roboz legfeljebb a császári-királyi hatóságok híradásaiból értesülhetett volna március 2-án a kápolnai csatavesztésről, de ez nagyon bizonytalan. Az sem hiteles információ, hogy a Roboz-féle kézirat másolatát Kemény Zsigmond báró vitte volna fel Pestre kinyomtatás végett – Kemény ekkoriban Debrecenben volt, Pestet pedig január elején megszállta a császári-királyi hadsereg.²⁸ Annyi igaz lehet, hogy Roboz az imát Ádándon írta, a Knezevics²⁹ nyomdájában Kaposváron nyomott példányok lehettek az elsők. A Pécsről Kaposvárra költöző nyomda a vármegyeházán működött, a forradalom és a szabadságharc somogyi sajtótermékeinek jelentős része itt készült.

20 Tóth Béla i. m. 155.

21 Gazdasági enquette a Köztelken. *Pesti Napló* 1880. január 21, reggeli kiadás, 2. „Roboz István, a somogy megyei gazdasági egylet küldötte, különösen a kender-termelésre tesz megjegyzéseket.”

22 A *Pesti Napló*, az *Ellenőr* január 21-i számaiban. Tóth Béla i. m. 155.

23 Nyilatkozat a Kossuth imája ügyében, *Pesti Napló* 1880. január 21., reggeli kiadás, 2.

24 Nem tévesztendő össze azzal a *Kossuth Miatyánkkal*, amely a száműzetésben élő Kossuth Lajoshoz szól, és a *Miatyánk* alapján íródott: „Mi atyánk, vezérünk, ki lakol Turinban, / Dicsőítsék a te neved! [...]” Vö. szil.: Sztálin-Miatyánk, 2012. júl. 12., <https://gondola.hu/cikkek/81754-Sztalin-Miatyank.html>

25 *Roboz István: Midőn Kossuth Lajos imáját irtam a kápolnai elestek felett Ádándon, Csapody Pál kastélyában* I–II. Budapest (folyóirat) 1884. február 27. 2–3., és február 28. 2–3.

26 A *Közlönyben* a Honvédelmi Bizottmány elnökeként Kossuth számol be a kétnapos ütközetről. Gracza György: Az 1848/49-iki magyar szabadságharc története. IV. kötet, Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) Kiadása, Bp., é. n. 548. Kossuth március 1-jén Debrecenben a képviselőházban mondott beszédének is ez a tárgya. *Kossuth Lajos: Írások és beszédek 1848–1849-ből*. Válog.: Katona Tamás. Európa Könyvkiadó, Bp., 1987. 304–309.

27 Hermann Róbert i. m. 16.

28 Uo. 16.

29 A nyomdász neve többféle névváltozatban szerepel a szakirodalomban és a visszaemlékezésekben. Knezevics alakban olvasható *Laczkó András: Pályaképvázlat Roboz Istvánról*. In *Somogy megye múltjából – Levéltári Évkönyv* 1979. 223–264. és *Hermann Róbert* i. m. 15. Kinezovics alakban szerepel a *Tab és Kossuth imája* című műben.

AZ IMA KÉPI MEGJELÉNÍTÉSE

A következőkben térjünk át az ima képi megjelenítéseire! Az ima népszerűségét jelzi, hogy külföldön már 1849-ben készültek a kápolnai hősök felett imádkozó Kossuth alakját bemutató fametszetes ábrázolások.

Vargyas Endre (1842–1913) királyi tanácsos, tanfelügyelő, szakíró³⁰ *Magyar szabadságharcz története 1848–1849* című, 1869-ben megjelent munkájában az imaszöveg után egy fametszet szerepel *Kossuth imája a kápolnai csatában elhullott honvédek fölött* címmel. Ezen a kalapját leemelve fél térdre ereszkedő, kardjára támaszkodó Kossuthot láthatjuk, amint az ég felé emelve tekintetét, imádkozik. Balról a halottak tetemei és sírásók, jobbról honvédtisztek. Gracza György (1856–1908) újságíró, történetíró *Az 1848–49-iki magyar szabadságharcz története* című többkötetes műve IV. kötetében található egy másik egykorú képet *Kossuth imája a kápolnai elesettek felett 1849. febr. 27. felirattal*.³¹ Ezen a sír előtt térdeplő, imádkozó Kossuth mögött honvédek látszanak, a síron koszorúk. A halottak temetése nem szerepel.

Az ima első ábrázolásai közt van Böhm Pál festménye. Böhm Pál (1839–1905)³² festőművész 1867-től Pesten, 1871-től jórészt Münchenben élt, főleg a műkereskedelem számára dolgozott. A Kossuth imáját bemutató festménye először 1869-ben, Halász István kiadásában jelent meg.³³ Ez a színes olajnyomat sok példányban készült, a későbbiekben számos változata született. Böhm festményét (színes) könyomat technikával is sokszorosították, többféle változatban. Az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében is fennmaradt egy cromolitográfia 1898–99-ből, a forradalom és szabadságharc 50. évfordulója idejéből. Ezen az ima egy szöveges változata is szerepel. A litográfiának több verziója létezik, az OSZK-s változaton a háttérben udvarház látható, balról a kápolnai háromlyukú híd is szerepel.

A forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára szerkesztett *Ezernyolcszáznegyvennyolcz – Az 1848/49-iki magyar szabadságharcz története képekben* (1898) című kötet ezer képe közé bekerült egy egykorú könyomat *Kossuth imája Kápolnánál* címmel, Ernszt Lajos gyűjteményéből.³⁴ Ez a Böhm-festmény alapján készült változatok egyike, részletesen szemlélteti az ima és a temetés jelenetét, a helyszínt, a háttérben az udvarházzal.

AZ IMA TERJEDÉSE – TÉVHITEK ÉS A VALÓSÁG

Az ima a megírás után több helyütt kinyomtatásra került különféle változatokban, például Kaposvárott, Szombathelyen, Esztergomban, Budán, Pesten, Szegeden, Kolozsváron, emellett van több nyomdahely nélküli kiadás. 1849. június 1-jén a *Komáromi Lapok* is közreadta.³⁵ Az egyes szövegváltozatok közt a központozások, a helyesírási eltérések mellett

30 Vargyas Endre (kapuvári). In *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái*, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/v-B293E/vargyas-endre-kapuvári-B35B8/>; Kapuváry Vargyas Endre. Tanítóbarát 1886/2. sz. 18–19.

31 Gracza György: *Az 1848–49-iki magyar szabadságharcz története*. IV. kötet. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) Kiadása, Bp., é. n. 507. Gracza újságírói tevékenysége mellett regényeket és népszerűsítő történelmi munkákat is írt. Részt vett a *Tolnai Világtörténete*, a *Budapest nagy képes naptára* és a *Budapest kis képes naptára* szerkesztésében. Legismertebb munkája az 1848–49. évi szabadságharc történetét feldolgozó műve.

32 Böhm Pál. In *Magyar életrajzi lexikon*. Főszerk.: Kenyeres Ágnes, <https://www.arcanum.hu/en/onlinekiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/>

33 Hermann Róbert i. m. 19.

34 *Ezernyolcszáznegyvennyolcz. Az 1848/49-iki magyar szabadságharcz története képekben*. Szerk.: Jókai Mór, Bródy Sándor, Rákosi Viktor. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Bp., 1898. 198.

35 A lapot szerkesztette: Rózsa Máttyás. Hermann Róbert i. m. 18.

kisebbs stilisztikai, szóképzéssel, hangtani és szórendbeli különbségek fedezhetők fel. Például megfigyelhető, hogy a – korábban már beidézett – kaposváriban szereplő befejező mondat többféle változatban fordul elő az egyes kiadásokban, a szombathelyiben a következő formában: „Szentelj meg, ne hagyj el nagy Istenünk; mert ha Te vagy velünk, mi elnem veszhetünk, a néped szent nevében legyen áldott mindenhatóságod. Ámen.” Néhol rövidítve olvasható: „Ne hagy[j] el csaták nagy Istene! a népeknek szent nevében, légyen áldva Mindenhatóságod! Amen!” (Esztergom) Más változatokban e mondat el is maradhat (*Budapest folyóirat*, 1884. február 28.).

Az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtárában fellelhető verziókból az egyiket 1849-ben Bertalanffy Imre szombathelyi nyomdájában adták ki, Scharpf Gyula könyvárusnál lehetett hozzájutni. A másik változatot Domby Antal tette közzé, Bemel József esztergomi nyomdájában.³⁶ Az imát Magyarországon a szabadságharcot követően Haynau rémuralma, majd a Bach-rendszer (1850–1859) neoabszolútizmusa idején nem lehetett terjeszteni. Több nyomdászt is fogsággal büntettek „zendületi irományok” terjesztéséért, és a fordítók közül is többen börtönbe kerültek.³⁷ A kiegyezés (1867), a dualizmus korától újra terjedt hazánkban is. Vargyas Endre *Magyar szabadságharcz története 1848–1849.* (1869) című könyve az imát még Kossuth Lajos ajkára adja. Gracza György szabadságharcról szóló, korábban említett ötkötetes munkájában a szöveget már nem Kossuthnak tulajdonítja. Gracza 1878-tól a *Független Hírlap*, 1882-től a függetlenségi szellemű *Budapest* című képes politikai lap munkatársa, 1884-től utóbbi felelős szerkesztője, majd főszerkesztője lett – akkortól, amely évben Roboz elküldte az ima kapcsán a magát leleplező cikket a *Budapest* folyóirat számára. Ez az információ tehát több oldalról is eljuthatott Graczához. Hasonlóan az *Ezernyolcszáznegyvennyolcz – Az 1848/49-iki magyar szabadságharcz története képekben* (1898) című kötet is már Robozt nevezi meg szerzőként, utalva Tóth Béla *Mendemondák* című könyvére.

Külföldön az ima már a XIX. század közepétől komoly visszhangra talált, szövegét angol, francia, lengyel, német és olasz nyelvre is lefordították, több szövegváltozatban is terjedt, szlovákul verses formában. 1849. augusztus 6-án Manchesterben egy magyarbarát találkozáson az egyik szónok már angolul idézte a szöveget.³⁸ Az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc történetéről és Kossuth Lajos életéről szólva több angol és német nyelvű munka is közli a fordítást, már az 1850-es évektől.

Az angol változatok közül Julian Kune/Kuné Gyula (1831–1914)³⁹ magyar honvéd, amerikai szabadságharcos *Reminiscences of an Octogenarian Hungarian Exile*⁴⁰ című, Chicagóban 1911-ben megjelent könyvében az imaszöveg részletét idézi *Kossuth's Prayer after the Battle of Kápolna* címmel. A szerző a kápolnai csatát bemutatva annak számos részletét a gettysburgi ütközethez (1863) hasonlítja; Kossuth, akárcsak Abraham Lincoln, a vérontást követően a csatateret egy felejthetetlen szép imával szentelte fel.

36 OSZK-s jelzetük: Kny.1848.4°/85, Kny.1848.4°/86

37 *Hermann Róbert* i. m. 17–18.

38 *Hermann Róbert* i. m. 18–19.

39 Kuné Gyula (angolul: Julian Kune; Belényes, Bihar vármegye, 1831–Chicago, Illinois, 1914) magyar honvéd és amerikai szabadságharcos az északiak oldalán, politikus, újságíró, emlékiró. Kossuth Lajos két alkalommal is adott igazolást Kuné Gyulának, az elsőt még 1851. március 1-jén írta a török Kutahiában, a másodikat 1852. június 26-án New Yorkban. Emlékiratait Chicagóban 1911-ben angol nyelven (*Reminiscences of an Octogenarian Hungarian Exile*), 1913-ban magyar nyelven (*Egy szabadságharcos emlékiratai*) adta közre. Könyve magyarországi kiadására 2017-ben került sor. Kuné Gyula, https://hu.wikipedia.org/wiki/Kuné_Gyula

40 *Kune, Julian: Reminiscences of an Octogenarian Hungarian Exile*. Published by the author, Chicago, 1911. 21., <http://mek.oszk.hu/06600/06678/06678.pdf>

A német nyelvű változatok egy példája *Kossuth's Gebet am Grabe der gefallenen Krieger* címmel olvasható a *Dorf-Chronik* 1849. szeptember 22-i számában. Vargyas Endre *Magyar szabadságharcz története 1848–1849* című munkája német fordítását Kolbenheyer F.[erenc]⁴¹ végezte. A mű 1879-ben került kiadásra *Geschichte des ungarischen Freiheits-Kampfes in den Jahren 1848–1849* címmel. Ebben is szerepel a kápolnai csata bemutatásánál Kossuth imája, a következő német fordításban:

„Allmächtiger! Du Gott der Heerschaaren Árpáds! Sieh' von Deinem Sternenthronen herab auf Deinen flehenden Knecht, von dessen Lippen jetzt das Gebet von Millionen zu Deinem Himmelszelt emporsteigt, Deine Allmacht zu preisen und zu segnen.

Mein Gott und Herr! Ueber mir flammt Deine Sonne und unter meinem Knie schlummern die Gebeine meiner gefallenen heldenmüthigen Brüder. Ueber meinem Haupte der blaue Himmel und unter meinen Füßen die vom geheiligten Blute der Enkel unserer Ahnen geröthete Erde.

Laß ihn flammen den schöpferischen Strahl Deiner Sonne, daß aus dem Blute Blüthen emporsprossen, denn ohne Kranz dürfen die in Staub zerfallenden Heldenglieder nicht vermodern.

Gott, du großer Gott der Völker und Du Gott meiner Väter! Höre auch fernerhin und segne die laut dröhnende Stimme unserer Kriegsschaaren, wenn der Arm und die Seele des tapfern Volkes, Donnerkeile schleudert, durch welche die kettenschmiedende Willkür zerschmettert werden soll.

Ein freier Mann kniee ich hier auf diesem frischen Gottesacker über den zerstückten Gliedmaßen meiner Brüder. Durch solche Opfer ist der Grund heilig geworden, wenn er früher auch gottlos war. Mein Gott! auf solchem Grunde und über solchen Grabeshügeln darf hinfert kein Sklavenvolk leben.

Mein Vater und meiner Väter Vater! Du, Herr über Millionen und aber Millionen, mächtig im Himmel, auf der Erde und in allen Meeren! Aus diesen Gebeinen geht Herrlichkeit hervor, die auf der Stirn meines Volkes strahlen wird. Heilige diese Asche durch Deine Gnade und laß die für eine heilige Sache gefallenen Heldenbrüder ruhen im Frieden. Amen! Amen!”⁴²

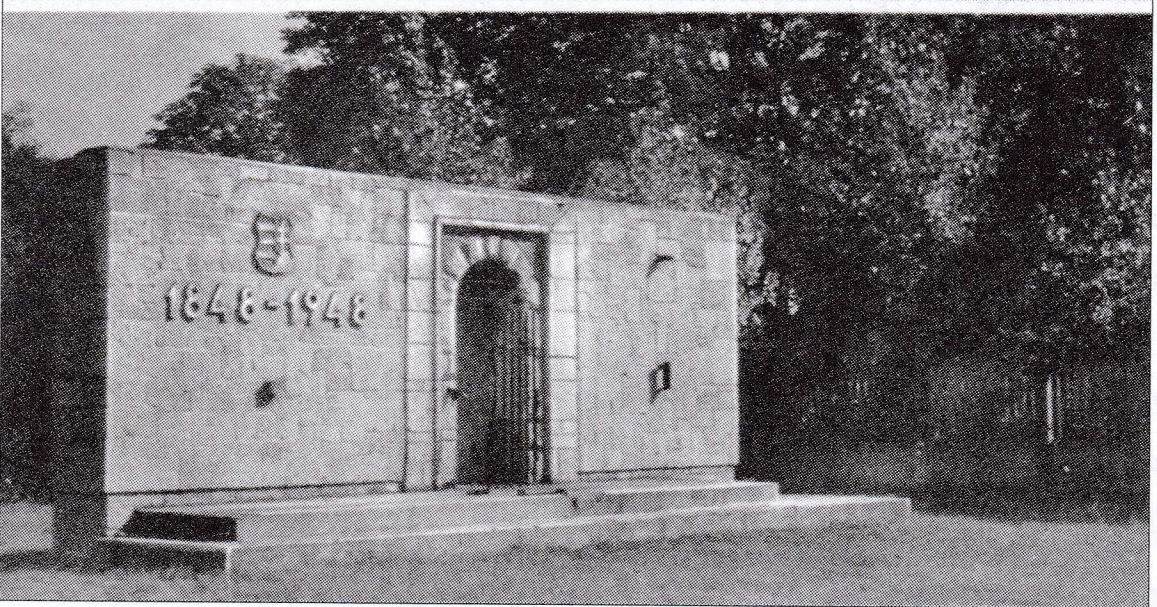
ÉRTÉKELÉS

A szabadságharc híres kápolnai csatájának helyszíne ma emlékhely: a kétnapos ütközetet több emlékmű is idézi Kápolnán⁴³ Időrendben az első egy obeliszk, amelyet Mednyánszky Sándor állíttatott 1869-ben. A forradalom és szabadságharc 100. évfordulójára, 1948-ban emlékfalat emeltek. Végül a kápolnai csata 150. évfordulóján az egykori – a Tarna folyón átívelő – köhíd kicsinyített változatára helyezték el Sebestyén Sándor szobrászművész bronz szoborkompozícióját. A híd közelében, amelyet a honvédek megrohamoztak, a XVIII. század végén ültetett hársfák állnak, amelyeket „Kossuth–Dembinski hársak”-nak neveznek. A néphagyomány szerint ezek alatt imádkozott Kossuth a csatában elesett hősökért.

41 Valószínűsíthetően Kolbenheyer Ferenc (1841–1881) építész. *Gábor Eszter*: A Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Minisztérium első vezető építésze, Kolbenheyer Ferenc (1841–1881), *Soproni Szemle* 2008/2. sz. 76., http://epa.oszk.hu/01900/01977/00240/pdf/EPA01977_soproni_szemle_2008_3_076-084.pdf

42 Vargyas, *Andreas*: *Geschichte des ungarischen Freiheits-Kampfes in den Jahren 1848–1849*. Verlag von Wilhelm Mehner, Budapest, 1879. 312.

43 *Katona Tamás–Ráday Mihály*: *Az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc emlékhelyei. I. Események és helyszínek*. Szerk.: Csorba László. Corvina Kiadó, Bp., 2013. 109–110.

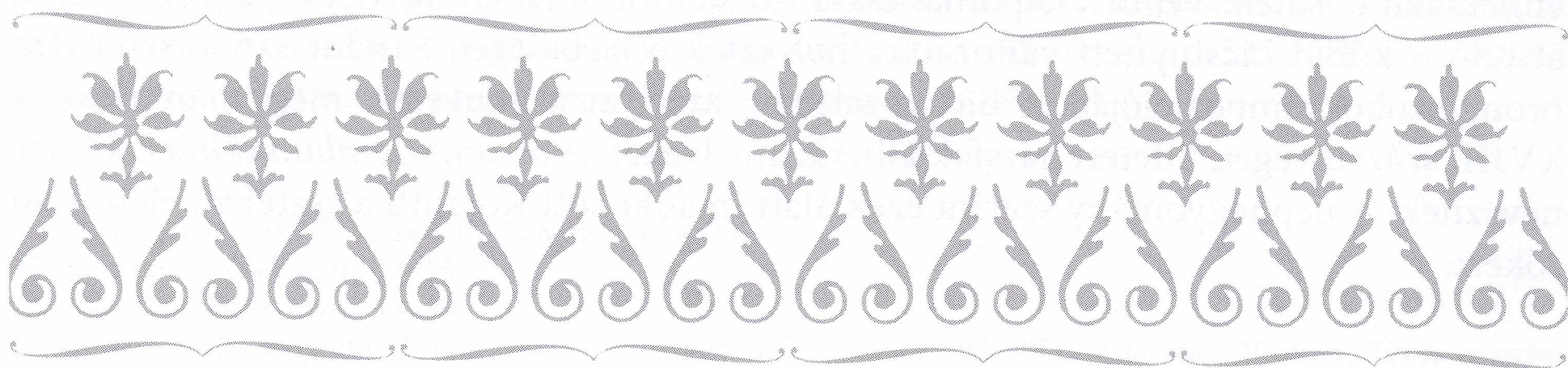

A kápolnai 1848/49-es emlékművek
(Képeslap, OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár)

E kultikus helyhez és eseményhez, Kossuth imájához kapcsolódóan számos szöveges és képi dokumentumot bemutattam. Az ima népszerűségét sokféle változata, a magyar mellett idegen nyelvű fordításai, terjesztése is bizonyítja. Bár írója, Roboz István elárulta kilétét, a részleteket tekintve az erről szóló híradások, saját megvallásai kritikával szemlélhetők. Az általa tanúként megnevezett hat emberből öt már nem élt 1880-ban, amikor először felfedte a keletkezés történetét, tehát ők már nem igazolhatták állításait.⁴⁴

A fiktív ima keletkezését, szövegváltozatait, képi ábrázolásait, terjedését nyomon követve megállapíthatjuk, hogy hitelatlensége ellenére az 1848–49-es szabadságharc idején és a bukás után is egyfajta tömegigényt elégített ki, a mai napig nagy szerepe van a Kossuth-kultusz fenntartásában, a szabadságharc emlékezete ápolásában, leróva a kegyeletet a kápolnai csata – és tágabb értelemben az egész szabadságharc – elesett hősei előtt.

Vasné Tóth Kornélia

⁴⁴ Wesselényi Miklós 1850-ben, Csapody Pál 1859-ben, Kemény Zsigmond 1875-ben, Tallián Gábor 1878-ban meghalt. Kazay Miklós adatai nem ismertek. A Viczay gróf néven szóba jöhető személyek is meghaltak 1880-ra. *Hermann Róbert* i. m. 17.